

УДК [930.253+77.03+929](477)

М. Ю. ШЕВЧЕНКО*

**ПАРТИЗАНСЬКИЙ ФОТОЛІТОПИС
ЯКОВА ДАВИДЗОНА****(за документами Меморіального комплексу
“Національний музей історії Великої Вітчизняної війни
1941–1945 років”)**

У джерелознавчому ракурсі розглядається фотодокументальний комплекс відомого фотожурналіста Якова Борисовича Давидзона (1912–1998 рр.), акумульований у фондозбірні Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років”; вивчається його джерельний потенціал для дослідження історії Другої світової війни.

Ключові слова: Я. Б. Давидзон; Велика Вітчизняна війна; партизанський рух; фотокор; фотографія.

Успішна діяльність сучасного музею, зокрема музею воєнно-історичного, значною мірою обумовлена багатством та різноманітністю його фондового зібрання, глибиною його джерельної бази, неупередженою інформативністю музейних предметів. Фондова колекція Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років” налічує понад 300 тисяч музейних предметів різних типів, серед яких є по-справжньому унікальні.

Як відомо, сучасне музеєзнавство розрізняє за методами фіксації інформації шість типів музейних предметів: речові, образотворчі, письмові, фонічні, а також фото- й кіноекспонати¹.

Фотоджерела – це музейні предмети, що містять інформацію у вигляді зображення, отриманого за допомогою фотоапаратури. Отже, це відносно молодий тип музейного предмета, адже фотографія виникла у 19 ст. До музейних фотоджерел належать не лише фотографії, а й негативи на склі, плівці, інших матеріалах, фотовідбитки на папері, кераміці, металі, діапозитиви на склі або плівці. Фотоджерела розрізняються не лише за технікою виготовлення, а й за тематичним принципом – фотопортрет, групове, сюжетне, видове фото тощо.

Класифікують фото і за цільовим призначенням, адже створювати зображення можна з різною метою: висловити за допомогою ху-

---

* *Шевченко Марина Юріївна* – завідувач науково-дослідного та науково-експозиційного відділу Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років”, заслужений працівник культури України.

Яків Борисович Давидзон.
1943–1944 рр.

дожнього образу своє ставлення до дійсності – визначної події, повсякденного явища, особистості тощо; передати ділову чи офіційну інформацію на документальному фото. Усе це обумовлює характер зображення, його особливості. Проте немає чітких меж між інформативними можливостями різних за метою зображень. Фото фіксує конкретний факт, містить інформацію про конкретне явище та одночасно – вказує на особисте ставлення автора до події, що фіксується, тобто несе інформацію оціночного характеру, тобто є свідченням майстерності автора. Зазначимо, що в музеєзнавстві немає однієї думки стосовно належності

фотодокументів до конкретного типу музейних джерел. У деяких музеях їх зараховують до образотворчого фонду, в інших – до документального, поєднуючи з писемним, а в деяких, зокрема в Меморіальному комплексі, фотоджерела складають самостійний фонд.

Фонд фотодокументів Меморіального комплексу нараховує понад 30 тисяч одиниць фото різних типів, як аматорських, так і авторських. Серед авторів – відомі фотожурналісти, воєнні кореспонденти, що створили справжні шедеври фронтового літопису, зуміли виразно й образно зафіксувати важкі шляхи до Перемоги, на вікі зберегти образи воїнів-переможців.

Чільне місце в когорті фронтових фотолітописців належить Якову Борисовичу Давидзону – “фотоновелісту партизанського побуту”, як називали його сучасники. 27 лютого цього року виповнилося сто років від дня народження відомого українського фотомитця.

Метою цієї наукової розвідки є аналіз фотофонду Я. Давидзона, що міститься в зібранні Меморіального комплексу. Він формувався впродовж 1980–1992 рр. і налічує понад 200 одиниць основного фонду та 59 одиниць авторської фотовиставки “Люди. Події. Час”²².

Творчість Якова Борисовича невід’ємна від важливих подій середини ХХ ст. Можна сказати, що все його життя – це зустрічі з цікавими людьми, відтворення незабутніх подій на тлі непростого часу.

Народився майбутній фотожурналіст 27 лютого 1912 р. в селі Муровані Курилівці на Вінниччині в родині столяра. Закінчив 7 класів, працював меблярем. Якось на день народження дружина подарувала Якову фотоапарат – простий аматорський “Фотокор”. Цей подарунок

Автор Я. Б. Давидзон.

Герой Радянського Союзу М. М. Попудренко (праворуч) командир Чернігівського партизанського з'єднання за розробкою плану бойової операції. Україна, 1943 р.

Фонди НМІВВВ КВ-3479.

визначив усе його подальше життя, адже без фотоапарата Давидзон себе більше не уявляв. Здавалося, що всіх та все навкруги він сприймав через об'єктив. Він самотужки опановував усі тонкощі фотосправи. Незабаром Яків Борисович від аматорських фото перейшов до професійної зйомки, через півроку в газетах з'явилися його перші знімки, які публікувала навіть московська "Економічна газета". З 1937 р. співпрацював з газетою "Колгоспне село" (нині "Сільські вісті"), у якій з травня 1939 р. обійняв посаду фотокореспондента³. Майже в кожному номері були фоторепортажі молодого фотокора, а невдовзі не залишилося куточка в Україні, де б не фотографував Яків Давидзон. Творчу натхненність та неспокійну вдачу молодого репортера помітили фахівці. Напередодні війни Я. Б. Давидзон працював уже у фотохроніці телеграфного агентства України – РАТАУ. Це була і відповідальна, і дуже цікава робота, бо передбачала зустрічі з відомими людьми, офіційні зйомки, створення фотопортретів партійних і державних осіб.

З самого початку війни, 23 червня 1941 р., Давидзон був мобілізований, прикомандирований до Політуправління Південно-Західного фронту і направлений до Тернополя.

Наприкінці липня Політуправління Південно-Західного фронту запровадило видання для населення окупованих територій газету "За Радянську Україну". Її відповідальним редактором став Микола Бажан, до складу редколегії увійшли Олександр Корнійчук, Ванда Василевська.

Фотокореспондентом було призначено Якова Давидзона. Редакція мала спеціальну пересувну друкарню, газета видавалася великим накладом і переправлялася через лінію фронту. На її сторінках друкувалися статті й огляди про міжнародне і внутрішнє життя країни, висвітлювались боротьба партизанських загонів і підпільних організацій, життя трудящих на окупованій території. Газета швидко завоювала популярність і сприяла розгортанню народної боротьби проти загарбників⁴. Була в цій популярності й частка праці фоторепортера Якова Давидзона. У музейних фондах зберігається авторське фото Давидзона “Члени редколегії газети “За Радянську Україну” за випуском чергового номера”⁵. На знімку – Микола Бажан, Ванда Василевська та Олександр Корнійчук у військових одностроях, розташувались просто неба на лісовій галявині, щось обговорюють, тримаючи в руках газетні листки. І хоч композиція фото носить дещо постановочний характер, а гімнастерки надто відпрасовані, знімок не тільки фіксує один з напрямів боротьби проти загарбників, а й зберігає для нащадків постаті видатних діячів української культури. Фронтіві шляхи репортера проходили Україною, що лишилася під навалом окупантів, півднем СРСР і нарешті привели його до Сталінграда. Чимало було зйомок і знімків з передової, проте побувати на зайнятій ворогом території Якову не доводилося. Наприкінці листопада 1942 р., саме в розпал Сталінградської битви, фотокора терміново відкликали до Москви і запропонували летіти в тил, до партизанів. Це було вкрай небезпечно – Давидзон не мав досвіду нелегального або партизанського життя, не був військовим у повному розумінні цього слова, до того ж був політруком, євреєм, отже, в разі потрапляння до рук ворога, мав бути негайно знищеним, але Яків Борисович не вагався жодної хвилини, давши згоду вилетіти негайно⁶. Минуло ще декілька днів, і літак, у якому, крім Давидзона і ще групи кореспондентів, знаходився командир Чернігівського партизанського з’єднання О. Ф. Федоров, приземлився у Клетнянських лісах. А за добу німці розпочали каральну експедицію, і партизани вимушені були пробиратися з боями до Чернігівщини. Це був січень сорок третього, люті морози, завірюха і гітлерівські засідки. Яків Давидзон, як справжній партизан, отримав автомат, гранати, запасні диски. Але в рюкзаку майже все місце займало фотоприладдя: плівки, проявники, фіксажі тощо. На привалах, коли партизани, пройшовши за ніч 25–30 кілометрів бездоріжжям, знесиленими падали просто в сніг і відпочивали, Давидзон розпалював багаття, хлопчаки-зв’язкові розтоплювали сніг, гріли воду і чекали, коли він нарешті вийме проявлену плівку. А потім Яків Давидзон знімав у з’єднаннях С. А. Ковпака і М. М. Попудренка, залишаючи на плівці обличчя бійців, для багатьох з яких його знімок був останнім, фіксуючи різноманітні сюжети партизанського побуту, лісового життя, миттєвості війни, вкладаючи в кожний знімок часточку своєї душі, сво-

го ставлення до цих людей. Може, саме тому фотодокументи, зроблені Яковом Давидзоном, нині належать історії.

Наприкінці сорок третього Давидзон став кореспондентом газети ЦК КП(б)У “Радянська Україна”, і його фото майже щоденно з’являлися на її шпальтах.

Він знімав партизанів, що входили у щойно визволений Київ, останні оголошення “Лише для німців”, які кияни збивали з фасадів будівель; криваві рани, що залишили окупанти на тілі рідної України, їхні злочини проти інших народів, зокрема Польщі. Давидзон, незмінний фоторепортер “Радянської України”, знімав відродження країни, її людей, фіксуючи на плівку історії час.

Заслужений журналіст України, Лауреат Шевченківської премії та республіканської комсомольської премії ім. М. Островського, Давидзон тричі нагороджений грамотою Президії Верховної Ради УРСР, що була в радянський час найвищою республіканською нагородою, орденами Червоного Прапора, двома – Вітчизняної війни, двома “Знак пошани”, Почесною грамотою Президента України, медаллю “Партизанові Вітчизняної війни I ст.”, багатьма іншими медалями і знаками. Понад 20 років Яків Борисович очолював фотосекцію Спілки журналістів України і навіть у дуже поважному віці не розлучався з фотоапаратом. З 1994 року – жив у США, помер 26 січня 1998 р. у м. Вустер (штат Масачусетс). У Києві на будинку, де жив Давидзон (вул. Володимирська, 19), встановлено меморіальну дошку⁷.

І хоч у доробку знаного майстра – фото різних часів і сюжетів, до історії вітчизняної фотодокументалістики він увійшов як літописець партизанської боротьби українського народу. Саме цей період його творчості цікавив науковців під час комплектування його фонду. Це комплектування здійснювалося двома шляхами. По-перше, саме до музею передано авторські знімки воєнного часу, що експонувалися на виставці “Партизани України в боротьбі проти німецько-фашистських загарбників”, яка почалася створюватися ще в період війни і була відкрита 30 квітня 1946 р. Це був, фактично, перший музей історії війни в Україні; до речі, в жовтні 1946 р. виставку прирівняли до музеїв 1-ої категорії.

На жаль, у 1950 р. музей було закрито, всі експонати передано до Державного історичного музею, а з початком створення музею історії Великої Вітчизняної війни – до складу його фондів. Серед фотодокументальних надходжень з поміткою “МПУ” – широкий пласт авторських фото, зроблених Я. Б. Давидзоном у 1942–1943 рр. під час його перебування на окупованій території як фотокора Українського штабу партизанського руху, і знімки, зроблені у перші післявоєнні роки на замовлення співробітників партизанської виставки. Це – серія портретів відомих героїв-партизанів, а також зйомки місць колишніх боїв. Дру-

Автор Я. Б. Давидзон.

Двічі Герой Радянського Союзу О. Ф. Федоров – командир Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання розмовляє з жителями села Рудня Репкінського району Чернігівської області. Україна. Березень, 1943 р.

Фонди НМІВВВ КВ-20350.

гий шлях комплектування – це робота науковців музею з самим Яковом Борисовичем, який також передав на державне зберігання низку своїх робіт.

Фотофонд Я.Б. Давидзона налічує 271 знімок, серед яких 122 – сюжетних, 109 – портретних, 38 – групових і 2 – видових⁸. Зазначимо, що сюди входять варіанти й повтори (авторські відбитки), тому насправді оригінальних фото трохи менше за кількістю, проте це жодним чином не применшує значення цієї колекції. Адже, порівнюючи навіть однакові за змістом і композицією знімки, ми можемо відстежити найдрібніші відмінності та зрозуміти, яким вимогливим до себе був майстер, коли намагався досягнути досконалості у життєвому фото. Так, наприклад, декілька однотипних фото двічі Героя Радянського Союзу О. Ф. Федорова зроблено майстром під час зустрічей партизанського командира з мешканцями одного з сіл на Чернігівщині⁹. Можливо, хтось заважав, а, може, репортер підбирав більш вдалу композицію. Два однотипних фото в колекції мають назву: “Медсестра Нонна Погуляйло годує пораненого”¹⁰. Зйомка проводилася взимку, в лісі, просто неба. Двоє партизанів лежать на підводі, а Нонна годує одного з них з ложечки. Може, освітлення було невдалим і фотограф обирав його, а, може, хотів надати більше жіночності медсестрі, бо в шапці-вушанці вона виглядає не зовсім фотогенічно, а, можливо, хтось заважав, бо на обох

Автор Я. Б. Давидзон.
Нонна Погуляло – краща медсестра партизанського загону ім. Сталіна
доглядає поранених. Україна, 1943 р.
Фонди НМІВВВ КВ-8652.

варіантах фото праворуч зафіксовано чийсь постать. Нонні, відважній медсестрі з'єднання Федорова, колишній чернігівській десятикласниці, було лише 17 років, вона загинула в одному з боїв у білоруських лісах. Можливо, саме завдяки Давидзону, її обличчя залишилося не лише у пам'яті бойових побратимів і в історії, а й на майже вічній фотоплівці. Загальновідомо, що останні фотознімки Героя Радянського Союзу партизанського ватажка М. М. Попудренка зроблені Я. Давидзоном. У колекції Меморіалу три різні сюжетні фото, де М. М. Попудренко знятий під час засідання, з друзями-партизанами, серед дітлахів¹¹. Ці фотодокументальні джерела не лише зберігають пам'ять про відважного народного месника, а й несуть інформацію про нього як про партизанського керівника та людину.

Завдяки художньому погляду Якова Давидзона до наших днів зберігся образ юного героя Васі Коробка, два однотипних портретних знімки якого входять до музейної колекції¹². Хлопець сфотографований на літній лісовій галявині у повному, так би мовити, “партизанському спорядженні” – на голові пілотка з червоною стрічкою (фото, зрозуміло, чорно-біле), за плечима – гвинтівка, на поясі – граната, на грудях – кулеметна стрічка. Звичайно, в повсякденному житті Василь був одягнутий та обмундирований інакше, а тут причепурився “для історії”. Таким він і залишився у ній – обвішаний зброєю трохи кумедний

хлопець з дорослими очима. Загинув шістнадцятирічний партизан на території Польщі у 1944 р. “Хлопець з серцем орла”, – сказав про нього Петро Вершигора, Герой Радянського Союзу, який знав ціну подвигу¹³.

Коли Яків Давидзон летів до партизанів, то разом з ним у літаку була і спеціальний кореспондент газети “Комсомольская правда” болгарка Лілія Карастоянова, яка за завданням ЦК КП(б)У мала працювати в з’єднанні чернігівських партизанів. Дівчина-журналіст була разом з партизанами лише три місяці та встигла здобути репутацію мужнього бійця. І хоча партизани оберігали Лілію, а Федоров забороняв їй виходити на бойові завдання, в одній із сутичок з гітлерівцями її наздогнала ворожа куля. Давидзон тоді записав у своєму щоденнику: “Бій розпочався о 13.34 і тривав до пізньої ночі. Наші знищили понад 50 фашистів, чотирьох полонили. Багато трофеїв: 3 міномети з мінами, 3 кулемети, 6 тисяч патронів до них і багато іншого майна. Але трапилося нещастя: не стало серед нас чудового товариша, комсомолки, спеціального кореспондента “Комсомольской правды”, славної дочки Болгарії Лілії Карастоянної. Вона загинула смертю хоробрих”¹⁴. Незадовго до цього Яків Борисович зробив фото Лілі, що виявилось останнім у її житті. Фотооб’єктив зафіксував п’ятьох партизанів – трьох дівчат і двох чоловіків, які у зимовому лісі обідають за саморобним столом: стоять тарілки, в руках у дівчат кварта. Усі тепло вдягнені, в кожухах, вушанках, їдять, навіть не знімаючи рукавичок. Лілія на цьому фото – перша ліворуч¹⁵. І хоч це звичайнісіньке побутове сюжетне фото, майстерність автора і його залюбленість у своїх героїв дає нам змогу нині, майже через сім десятиліть, відчуті і зимову стужу, і тишу партизанського лісу, і поспіх, з яким бійці їдять, і навіть пахощі чаю, може, не дуже якісного, але вкрай приємного, що зігріває людей, нагадує їм про домівку, про рідних і близьких...

Аналізуючи фотоколекцію Я. Давидзона, що зберігається у Меморіальному комплексі, слід зазначити, що вона містить як “хрестоматійні” знімки репортера, так і мало або зовсім не відомі фото, які не були оприлюднені. Перлинами фондової колекції Меморіального комплексу є оригінальні авторські відбитки фотодокументів, що стали загальновідомими, можна сказати “візитівкою” Якова Давидзона. Це насамперед “Партизанські командири С. А. Ковпак і О. Ф. Федоров. 7.04.1943”¹⁶, “Зустріч партизанів Чернігівсько-Волинського партизанського з’єднання з білоруськими партизанами”¹⁷, “Партизани загону ім. Сталіна проходять через болото”¹⁸, численні портрети.

У другому томі “Антологии советской фотографии”, виданому московським видавництвом “Планета” 1987 р., де зібрана найкраща радянська фотоспадщина періоду війни, Яків Давидзон представлений п’ятьма роботами, серед яких дві належать до колекції Меморіалу. Вона, як уже зазначалося, складається також і з невідомих робіт, проте вони не менше значущі та цікаві.

Партизанський фотолітопис Давидзона можна тематично поділити на три напрями: портрети, бойові та побутові сюжети. Щодо бойових сюжетів, то більша частина з них, безумовно, постановочна. Адже важко уявити, що фотокор був на лінії вогню і навіть попереду міномета, як це на фото “Мінометники ведуть вогонь”¹⁹, або разом з розвідником розклеював листівки в зайнятому німцями селі²⁰.

Водночас деякі найбільш вдалі фото вражають органічністю й точністю. Звернемося до вже згаданого знімку “Партизани загону ім. Сталіна проходять через болото”. Автор знімав партизанів загону, знаходячись позаду них і стоячи, ймовірно, на вищому місці. Отже, на передньому плані знімка спина тих, хто переправлявся через болото. Навкруги кущі осоки, на воді ряст. Люди – зі зброєю, з речами, вдягнуті по-осінньому, дехто зняв спідниці й штани, залишившись у самій білизні, а дехто навіть і без неї.

Не випадково це фото стало класикою жанру, хоч немає тут запеклого бою та очевидної героїки. Проте так багато не сказанного словами постає за знімком, адже зрозуміло, що людям цим до відпочинку ще йти і йти; що невідомо, хто і що зустрине їх на цьому шляху; що спідниця, мабуть, єдина, тому переодягтися немає в що, її треба берегти; що вода дуже холодна (це стає зрозумілим, коли поглянеш на зіщулені плечі, спина) і невідомо, чим закінчиться це “купання” для багатьох, особливо для дівчат, їм же ще доведеться народжувати, якщо взагалі доживуть до Перемоги...

Безліч думок, проблем, тем породжує звичайний фотодокумент. Хоча назвати це фото звичайним, мабуть, неправомірно – це фотокласика, фотошедевр, зроблений справжнім майстром, який знав, розумів, любив цих людей, який жив їхнім життям.

Напрочуд органічними є майже всі побутові фото Давидзона. У цьому плані сюжети найрізноманітніші: “Березовий сік”, “Випічка хліба”, “Дезактивація одягу”, “Партизанський обід”, “Партизани на відпочинку”²¹ тощо. На цих фотодокументах Якова Давидзона постає образ не просто героя-партизана, народного месника та борця, а звичайної людини, яку війна примусила взяти до рук зброю. Знімки Давидзона наповнені емоціями; вони дають відчуття не лише характер героя, а й темперамент автора, його ставлення до життя. Яків Борисович міг зробити холодний об’єктив фотокамери напрочуд теплим, суб’єктивним. Його партизанські знімки – ціла епоха в радянській фотожурналістиці періоду війни. І хоч репортери тих років вважали, що “вдалий знімок дорівнює снайперському пострілу”, зробити фото – половина справи, необхідно було ще проявити його і доправити до редакції. Процес виготовлення фотографій здійснювався Давидзоном у справжніх “польових умовах”, у лісі, сніг розтоплювався на вогнищі, про що вже згадувалось. Іноді це робилося вночі у селі, де не було німців. Та одного

разу фотограф не встиг закінчити проявлення (до села ввійшли німці); Давидзон нашвидкуруч промив плівку, поклав її в емність із закріплювачем і вискочив на вулицю. У лічені секунди мороз перетворив розчин на лід, плівка пролежала у наплічнику фотокара майже місяць, але була збережена.

Репортерська жилка, вміння побачити те, чого не бачать інші, прагнення бути там, де відбувається найважливіше сприяли віднесенню Якова Давидзона до числа кращих військових фотокорів. Його колекція, що зберігається в Меморіальному комплексі, – яскраве підтвердження цьому. Головна експозиція, стаціонарні, пересувні тематичні виставки не обходяться без матеріалів Я. Давидзона. Його фото прикрашають альбоми, буклети, каталоги та інші друковані видання Меморіалу.

Про фотокореспондентів, зокрема, воєнних, до плеяди яких належить Яків Борисович Давидзон, яскраво й образно сказав колишній фронтний журналіст Костянтин Симонов: “Людина, яка дивиться на життя крізь об’єктив фотоапарата, завжди врешті-решт дивиться через нього в історію. Чим далі йде час, тим ціннішими стають для нас фотосвідчення, тим з більшим хвилюванням вдивляємося ми в старі фотографії, перегортаємо сторінки журналів і газет з давніми знімками, за якими відчувається історичне повітря минулої епохи, а на додаток до цього – суб’єктивне ставлення людини з фотоапаратом до того, що вона побачила крізь об’єктив. Адже вона теж як особистість є часткою епохи, тому в її особистому ставленні до тих чи інших подій також присутня частка її повітря”²².

---

¹ Юрєнева Т. Ю. Музееведение: Учебник для высшей школы. – М.: 2004. – С. 374.

² Фонди Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років”. – Науково-допоміжний фонд – 24541.

³ Еврейская военная энциклопедия. – К., 2007. – С. 197.

⁴ Українська РСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941–1945 рр. – Т. 1. – К., 1967. – С. 328.

⁵ Фонди Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років” (Далі – Фонди МКНМІВВВ). – Книга вступу (далі – КВ-) – 20248. – Група зберігання – Фото – 6264 (далі – Ф-).

⁶ Центральний державний архів громадських об’єднань України, ф. 62, оп. 1, спр. 1627, арк. 86, 88.

⁷ Еврейская военная энциклопедия. – К., 2007. – С. 197.

⁸ Пронкіна Л. Є. Народні месники. Люди і долі: Наукова довідка. – 2004 – С. 4 // Науковий архів Меморіального комплексу “Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 років”.

⁹ Фонди МКНМІВВВ. – КВ-19996. – Ф-5941; КВ-20350/1-2. – Ф-6476/1-2.

¹⁰ Там само. – КВ-8652. – Ф-3118; КВ-20467. – Ф-6785.

¹¹ Там само. – КН-12626. – Ф-6972; КВ-3483. – Ф-1307; КВ-3479. – Ф-1302.

¹² Там само. – КВ-15073. – Ф-4089; КВ-11846. – Ф-3695.

- ¹³ Давидзон Я. Б. Уходили в поход партизаны. – К., 1975. – С. 32.
¹⁴ Там само – С. 14.
¹⁵ Фонди МКНМІВВВ. – КН-20465. – Ф-6783.
¹⁶ Там само. – КВ-11820. – Ф-3669.
¹⁷ Там само. – КВ-3426. – Ф-1297.
¹⁸ Там само. – КВ-1506. – Ф-4081.
¹⁹ Там само. – КВ-29008. – Ф-5953; КВ-15064. – Ф-4080.
²⁰ Там само. – КВ-8655. – Ф-3121.
²¹ Там само. – КВ-20336. – Ф-6732; КВ-19885. – Ф-6179; КВ-23460. – Ф-6463; КВ-1979. – Ф-351; КВ-8388. – Ф-1885.
²² Цит. за: Антология советской фотографии. – Т. II: 1941-1945. – М., 1987. – С. 4.

В источниковедческом ракурсе рассматривается фотодокументальный комплекс известного фотожурналиста Якова Борисовича Давидзона (1912–1998 гг.), аккумулированный в фондовом собрании Мемориального комплекса “Национальный музей истории Великой Отечественной войны 1941–1945 годов”; изучается потенциал источника для исследования истории Второй мировой войны.

Ключевые слова: Я. Б. Давидзон; Великая Отечественная война; партизанское движение; фотокор; фотография.

The article analyses the photo documental complex of famous photo journalist Yakiv Borysovyeh Davydson (1912–1998), accumulated in the photo repository of the Memorial Complex “National Museum of History of Great Patriotic War of 1941–1945”; also there is studied its potential as the source of research of the history of the Second World War.

Keywords: Y. B. Davydson; the Great Patriotic War; the Partisans’ movement; photo correspondent; the photography.